

НАПРЯМ 6. ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-450-7-33>

ХУДОЖНІЙ ТЕКСТ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Остапчук Я. В.

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Тракування поняття тексту займає одне з важливих місць у питаннях мовознавства, зокрема його визначають як “писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлень, об’єднаних у ближчій перспективі смисловими і формально-граматичними зв’язками, а в загальнокомпозиційному, дистантному плані – спільною тематичною і сюжетною заданістю” [6, с. 627], “повідомлення, яке складається з кількох (чи багатьох) речень, характеризується змістовою й структурною завершеністю і певним ставленням автора до змісту висловлювання” [1, с. 303], “закінчений твір, що має власну внутрішню структуру, певну побудову та є продуктом монологічного або діалогічного мовлення, вираженим в усній і писемній формі” [5, с. 123], “комплекс вербальних знаків природної мови, що характеризується формально-змістовою цілісністю та прагматично-комунікативною єдністю” [4, с. 12]; максимальну одиницю мови найвищого рівня мовної системи; продукт мовлення; одиницю, що виражає судження; цілісне і зв’язне повідомлення, складене для передання та збереження інформації; суму, сукупність або множину фраз; структурну і смислову єдність [3, с. 31].

Різноманітність варіантів дефініцій тексту свідчить про невгасаючий інтерес лінгвістів до аналізу та синтезу різноманітних аспектів та характеристик тексту, його потрактовують як знак (складний знак або знакова послідовність) відповідно до його конститутивних аспектів: структурного (парадигматичного і синтагматичного), змістового, функціонального (комунікативного, прагматичного); як систему, тип і феномен; структурно-семантичне і комунікативне утворення;

системно-структурну й інформаційно-функціональну сутність; як комунікативну або когнітивну модель; динамічну одиницю у плані текстопородження, текстотворення і тексторозуміння; засіб міжкультурної комунікації; психо- і соціолінгвістичний феномен, явище культури; як об'єкт вивчення стилістики та риторики; предмет теорії інтерпретації; комплексний, міждисциплінарний об'єкт.

Лінгвістичний аналіз тексту визначають як “аналіз будь-якого тексту як продукту мовно-розумової діяльності людини із застосуванням лінгвістичних методів і прийомів з метою виявлення його структурно-смысловї єдності, комунікативної спрямованості та інтерпретації упорядкування мовних засобів для вираження смислу” [6, с. 291.], тобто він передбачає вивчення усіх мовних одиниць та їх категорій, що беруть участь у створенні системи образів у певному тексті.

Серед прийомів лінгвістичного аналізу тексту виділяють семантико-стилістичний, який полягає у виявленні дібраних з арсеналу загальнонародної мови одиниць та поясненні доцільності їх вибору; 2) зіставно-стилістичний, який дає змогу порівняти різні редакції тексту й пояснити позицію автора у виборі остаточного варіанта; 3) прийом кількісного аналізу, що полягає у визначенні кількісних ознак мовних явищ [3, с. 29–32].

Структурний підхід до лінгвістичного аналізу передбачає визначення статусу кожної мовної одиниці, з'ясування її внутрішнього співвідношення з одиницями суміжних рівнів мови, визначення її індивідуально-мовної своєрідності. Для функційного підходу характерний аналіз мовних одиниць з боку їх виражальних властивостей, коли окремі компоненти тексту розглядають з погляду їх ролі в організації цілого тексту, що допомагає розкрити співвідношення значення мовних одиниць та їхнього смислу в тексті.

Світ художнього тексту складний, наповнений різноманітними амбівалентними і латентними (прихованими, потайними) смислами. Відтак смислову структуру тексту варто розглядати як єдність формально-тематичного змісту та глибинного імпліцитний контексту, який увиразнює авторський задум.

Аналіз художнього тексту передбачає звернення до концептуального аналізу, спрямованого на потрактування концептів – глибинних значень розгорнутих змістових структур тексту, носіїв етнокультурної інформації, оскільки внутрішній образно-метафоричний смисл текстів створюється перетинанням ознак та властивостей понять концептуального та предметного рівня. В умовах текстового оточення формується не тільки оцінний компонент смислу концепту, а й синтезуються нові концептуальні смисли, що ґрунтуються на принципі

зовнішньої фіктивності, а насправді підпорядковані закономірностям смислової доцільності, облігаторності тексту.

Визнаючи однією із функцій тексту “творення нових смислів” інтерпретація тексту пов’язана з декодуванням метафорики, “в якій закладено внутрішні глибинні смисли, що стають прозорими за умов їхнього накладання одне на одне, можливостями різних інтерпретацій тощо” [2, с. 6].

Вивчення природи художнього тексту як мовленнєвого утворення, яке репрезентує мовну картину світу його автора, пояснює необхідність аналізу суб’єктивного чиннику текстотворення, що його персоніфікує особистість автора твору, наратора, мовця, що в свою чергу породжує ідею дихотомічних відносин на рівні адресант-адресат.

Література:

1. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ : Вища школа, 1985. 360 с.
2. Єрмоленко С. Я. Мовно-естетичні знаки української культури. Київ : Інститут української мови НАН України, 2009. 352 с.
3. Ковалик І. І. Методика лінгвістичного аналізу тексту. Київ : Вища школа, 1984. 119 с.
4. Кондратенко Н. Синтаксис українського модерністського і пост-модерністського художнього дискурсу. Київ, 2012. 328 с.
5. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посібник / кол. авторів за ред. М. Пентилюк. Ленвіт, 2003. 149 с.
6. Українська мова : енциклопедія / редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. [та ін.]. Київ : “Вид-во Укр. енцикл. ім. М. Бажана”, 2004. 824 с.